

KATONA GÉZA

A tudományos-technikai fejlődés és a kriminalisztikai szakértés

Tanácskozások az MRTT tudományos fórumain

A tudományos-technikai fejlődés az emberiség életének valamennyi területét befolyásolja, a hazai büntülőzésre és rendészetre gyakorolt hatása az európai helyzettel egybevetve értékelhető reálisan.

Az Európa fejlett országokban működő kriminalisztikai szakértői intézmények tevékenységében a XX. század második felében lényeges fejlődés ment végbe.

Az informatika és a komputerizáció, amely az 1960-as évtizedben először a rendőrségi nyilvántartások fejlesztésében játszott szerepet, az elektronikus alakfelismerés tökéletesítésével adatbázisok (automatizált ujjnyom-, lőfegyver-, festék- és szálgyűjtemények) létrehozásához vezetett.

A bűnügyi tudományok területén az elmúlt évszázad utolsó két évtizedében legjelentősebb változásnak a DNS büntető igazságszolgáltatás-beli alkalmazása tekinthető, ami lehetővé tette azonosítási vizsgálatok végzését nemcsak a vér és a testvéladékok, hanem különböző, sejtstruktúrákból álló objektumok alapján.

A rendőrségek általános rendészeti intézkedéseik hatékonyságát zárláncú elektronikus térfigyelő rendszerek kiépítésével, önálló értékelő-elemző egységek megszerzésével emelték minőségileg magasabb színvonalra.

Új forenzikus tudományágak alakultak ki a kriminalisztika sajátos gyorsasági és érzékenységi igényeinek kielégítésére, fokozva a *specializáció* és az *interdiszciplinaritás jelentőségét*. A kriminalisztikai szakértést közvetlenül befolyásoló történelmi folyamatok bontakoztak ki. Így:

- a népesség globalizációja,
- bűnözés globalizációja,
- az EU-integráció, Europol, ENFSI, EU-szabványok.

Képek a bűnügyi tudományok hazai fejlődéséről

Az 1955-ben alakuló Kriminalisztikai Munkaközösség kezdeményezésére 1958-ban készült az első átfogó koncepció korszerű tudományos-technikai szervezet létrehozására.

A tervek megvalósításaként *dr. Kertész Imre* 1961-ben megszervezte az ORFK Bűnügyi Technikai Osztályt/Intézetet, és csaknem harminc évig vezette.

A Bűnügyi Technikai Intézet jogutódjával, a BM/IRM Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézettel a tudományos technikai eljárásokat a nyomozáshoz (bűnüldözéshez és a jogszolgáltatáshoz) szervesen kapcsolódó munkamódszerré tette.

A bűnügyi technika országos szervezetét a megyei rendőr-főkapitányságokon és nagyobb városi rendőrkapitányságokon létrehozott krimináltechnikai részlegek alkották, korszerű nyomkutató- és fotófelszereléssel, mikroszkópokkal, gépkocsikkal ellátva.

A Bűnügyi Technikai Intézetben országos hatáskörrel ujjnyom-, írás-, fegyver- és láb-, jármű- és eszköznyom-szakértők, az új laboratóriumokban biológiai, kémiai és fizikai szakértők tevékenykedtek. Később a nagyobb megyei rendőr-főkapitányságok bűnügyi technikai részlegeinél írás- és nyomszakértők kezdtek meg működésüket.

A bűnügyi technikai képzés Magyarországon az 1960-as években levelező oktatás keretében kezdődött, majd több évtizeden keresztül eredményesen folyt a külföldi (moszkvai és berlini) szakintézményekben. Krimináltechnikai szakkönyvek jelentek meg, metodikai kutatások indultak.

A krimináltechnika már a fejlesztése kezdeti évtizedeiben számos súlyos bűncselekmény felderítését mozdította elő, például az ötrendbeli gyilkossággal gyanúsított Burai Sándor és Vas Gyula ügyében döntő szerepet játszott a szakértői véleményel alátámasztott tárgyi bizonyítás.

A kriminalisztikai szimpóziumok mellett Európa politikai kettéosztottsága által jellemzett légkörben, elsősorban az ENSZ által szervezett bűnmegelőzési és közlekedésbiztonsági konferenciákon kapcsolódtak be magyar szakemberek a nemzetközi tudományos együttműködésbe.

Az 1990-es években a bűnözés évtizedek óta nem tapasztalt mértékű növekedése mellett a természettudományos módszerek bűnüldözésbeli alkalmazásában is jelentős előrelépés történt.

Országos szinten bevezették az automatikus ujjnyomat-azonosítást (AFIS) és a DNS-vizsgálatokat, megkezdődött a DNS-profil-adatbázis létrehozása.

A megyei főkapitányságokon országos elgondolás alapján létszámfejlesztést hajtottak végre, a bűnügyi technikai egységeket osztályokká szervezték, a nyom- és írászakértők mellett daktiloszkópusok és fegyverszakértők kezdtek meg működésüket, technikus- és szakértőképző tanfolyamokat szerveztek, korszerű elektronikus műszerekkel felszerelt vizsgálórendszert alakítottak ki.

Ezek az intézkedések hozzájárultak ahhoz, hogy a bűnügyi technikai szervek a tárgyi bizonyítási eszközök hatékony felkutatásával, szakértői vizsgálatok végzésével előmozdítsák a bűnüldözés eredményességét.

Az elmúlt évtizedben azonban a krimináltechnikai tevékenység, ezen belül a szakértés feltételei egészükben romlottak.

Az 1994-ben elfogadott rendőrségi törvény nem hozta létre a rendőrség tevékenységének szilárd alkotmányjogi kereteit. A következetlen szervezeti intézkedések megbontották a krimináltechnikai tevékenység összefüggő (helyszíni, szakértői) folyamatát, nem alakult ki a rendőrségen belül a krimináltechnikai egységek szilárd, állandó szervezeti helye.

A rendszerváltozás utáni években a nyugat-európai országok részéről megnyilvánuló szakmai és anyagi támogatást – részleges eredmények ellenére – nem sikerült a bűnüldözés tudományos-technikai területén is kellően hasznosítani. A nyugat-európai szakértőképzéshez egyrészt a pénzügyi fedezet, másrészt krimináltechnikai alapismerettel bíró rendőrök idegennyelv-ismerete hiányzott.

Az állandósuló pénzügyi gondok nemcsak a technikai fejlesztést, a nemzetközi kapcsolatok megfelelő ápolását, hanem az elavult krimináltechnikai felszerelések pótlását is akadályozták.

A kriminalisztikai szakértés aktuális helyzete

A XXI. század első évtizedében egyrészt a tudományfejlődés felgyorsulása, a globalizáció, másrészt a szakértésre vonatkozó törvényi szabályozás módosítása (2005. évi XLVII. tv.) új helyzetet hozott létre, és több vonatkozásban negatív irányú folyamatokat indított meg.

A kriminalisztikai szakértés új fejlődési szakaszának tanulmányozására a Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) tudományos programokat szervezett, amelyek alátámasztására a Magyar Kriminológiai Társaság, a Magyar Jogász Szövetség közreműködésével széles körű kutatásokat végzett, az ORFK Bűnügyi Főigazgatósága pedig felmérte a bűnügyi szakértői tevékenység mutatóit.

A kriminalisztikai szakértés helyzetét, előzetes egyeztetések után 2005 szeptemberében, 2007 októberében, 2009 januárjában és 2009 októberében tudományos konferenciákon, illetve műhelyvitákon tárgyalták meg az egyetemek büntetőjogi tanzszékeiről, az igazságszolgáltatás, a bűnüldözés és a rendészet területéről érkező számos neves szakember bevonásával.

Változások a kriminalisztikai szakértés jogi szabályozásában

Az MRTT által szervezett kutatások és tanácskozások időszakában a kriminalisztikai szakértés helyzetét érintő számos jogszabály jelent meg, ezek közül a következőket emeljük ki.

A 2006. évi I. tv. az 1998. XIX. tv.-ben kodifikált büntetőeljárás törvény számtalan szakaszát módosította.

A 2007. évi XXXVIII. tv. a szakértők kizárási feltételeit [Be. 103. § (1) bek. b) pont] az érintett hozzátartozói kör szűkítésével kedvezően változtatta meg.

2008-ban a büntetőeljárás törvény (Be.) 77. § (1) bek. és a 78. § (1) bek. által adott felhatalmazás alapján több alacsonyabb szintű jogszabály jelent meg, amelyek érintették a szakértővé válás feltételeit, egyes fogalmait és módszertanát.

Véleményünk szerint ezeknek a jogszabályoknak számos rendelkezése nem a szakértői bizonyítás jogi kereteit, hanem tudományos fogalmakat érint, és a szakértői módszertan szabályozására irányult.

A tudományfejlődés közismert következménye a kriminalisztikai szakértésben is alkalmazott tudományos fogalmak és módszerek gyors változása, amit a viszonylag merev jogi szabályozás nem képes hatékonyan követni.

A 9/2006. (II. 27.) IM rendelet a szakértői területeket és a kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételeket határozta meg, és 14 mellékletben csaknem háromszáz szakértői területet jelölt meg.

A 32/2008. (XII. 31.) IRM rendelet tíz társmisztériummal történő egyeztetés után tizenkilenc paragrafusban és tíz mellékletben változtatta meg a szakértői területek megnevezését és az igazságügyi szakértői kijelölés képesítési, illetve egyéb szakmai követelményeit.

A 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet a 2005. évi XLVII. törvénybe foglalt felhatalmazás alapján az igazságügyi szakértői tevékenységre vonatkozóan kötelező erejű rendelkezéseket tartalmaz, amelyek közül egyesek kifogásolhatók. Így

- a szakértői feladatköröket néhány kérdést megfogalmazva határozza meg (például a 25. §-ában a kézírás szakértői vizsgálat elvégzését kilenc kérdés; 23. §-ában az igazságügyi genetikai vizsgálat elvégzését három kérdés eldöntésére írja elő).
- az orvos szakértői vizsgálatokkal kapcsolatban elemi követelményeket határoz meg, például kézmosási és fertőtlenítési lehetőség megteremtését a vizsgálóhelyiségben (16. §); magasabb szintű jogszabály szó szerinti közlése. Például 5. § (2) bek.-ben a vizsgálati tárgy megváltoztatása esetén követendő eljárást szabályozó Be. [105. § (3) bek.] szó szerinti átvétele.

A kriminalisztikai szakértés témakörével kapcsolatos, *A bűnügyi nyilvántartás törvényi szabályozására* kiadott 2009. évi XLVII. tv. egyes rendelkezései nem felelnek meg a tudományos követelményeknek, így a 2. §-ban közölt fogalomértelmezések közül téves a „vizsgálati minta” meghatározása, és részletes értelmezés nélkül tartalmilag vitatható a „biometrikus adat”.

Az igazságügyi szakértésre vonatkozó hatályos jogi szabályozás számszerű áttekintése 2009. június 30-án: az igazságügyi szakértésre mintegy harminc hatályos jogszabály vonatkozott, közülük 28 jogszabályt 2005 után adtak ki.

Ezek az adatok az igazságügyi szakértésre vonatkozó jogszabályok számának túltengését és az ebből adódó áttekinthetlenségét bizonyítják. A helyzet kialakulása visszavezethető a szabad bizonyítás és szabad bizonyítékértékelés mellett – de részben helyett – a bizonyítékértékelés formális módszereinek előtérbe kerülésére.

A kriminalisztikai szakértés statisztikai mutatói

A 2005-ben kezdődő jogszabályi változások előtt – az ORFK Bűnügyi Főosztály és a Bűnügyi Szakértői Kutatóintézet adatai szerint – a megyei (fővárosi) rendőri szervek állományában 156 kriminalisztikai szakértő és 88 szaktanácsadó tevékenykedett, a BSZKI állományába 12 kriminalisztikai szakértő tartozott.

A kriminalisztikai szakértők tevékenységét több mint négyszáz bűnügyi technikus, valamint több mint száz nyomozókutya-vezető helyszíni nyomkutatási, rögzítési és ujjnyomatfelvételi, illetve egyéb mintavételi tevékenységgel mozdította elő.

2007. május 1-jéig a megyei kriminalisztikai szakértők alig több mint negyede vállalta a BSZKI-ba történő berendelést. Az idősebb, jelentős szaktudással és gyakorlati tapasztalattal bíró kriminalisztikai szakértők túlnyomó többsége nyugállományba vonult. Ez a folyamat lényegesen növelte az egy szakértőre jutó kirendelések számát és a vizsgálatok átfutási idejét.

A tanácskozások súlyponti kérdései

A szakértő eljárásjogi helyzete, kizárására vonatkozó szabályozás

E kérdéskör megtárgyalásához a magyar büntetőeljárás-jog kiváló művelőinek, *Király Tibornak, Cséka Ervinnek, Gödöny Józsefnek, Kertész Imrének* és másoknak a tudományos megállapításai szolgáltak alapul. Ezekből egyértelműen kitűnt, hogy a XIX. században elterjedt „a szakértő tudós bíró” koncepcióval ellentétben a *büntetőeljárás-*

rásban a szakértő a szakvéleménynek mint bizonyítási eszköznek a létrehozásával tölt be fontos szerepet. A szakvélemény – a többi bizonyítási eszközhez hasonlóan – jogalkalmazói értékelés tárgya, amelynek szabályait az eljárási jogtudomány alakította ki. A tanácskozásokon egységes álláspont alakult ki abban a kérdésben, hogy a bizonyítékok értékeléséből a nyomozó hatóság, így a rendőrség nem zárható ki, még akkor sem, ha ehhez nem kapcsolódik formálisan meghatározott jogerőhatás.

A *kriminalisztikai különleges szakértelemről* mint a szakértői bizonyítás alapvető meghatározó tényezőjéről a vitában hangsúlyozták, hogy az igazságügyi szakértő fogalom nem jelent az érintett szakterületen magasabb fokú szakértelmet, hanem azt jelzi, hogy a büntetőeljárás szereplői közül a szakértőnek van ilyen különleges ismerete.

A vita több résztvevője indokoltan kifogásolta, hogy a 2005. évi XLVII. tv. rendelkezéseivel a *jogalkotó a szakértő viszonylag távoli rokoni kapcsolatainak mint kizárási oknak más lehetséges okhoz (például a sértett által megnevezett vagy megbízott szakértő gyakran joggal feltételezett anyagi érdekeltiségéhez, vagy más informális kapcsolathoz) képest nagyobb jelentőséget tulajdonít.*

A hatályos szabályozás kritikáját nemzetközi összehasonlítás is alátámasztja, például a német eljárási jog, az StPO (72., 74. §) a szakértő kizárását teljesen a bíróval megegyezően állapítja meg. Nem tekinti a szakértőre vonatkozóan kizárási oknak a bíróhoz, az ügyészhez vagy a nyomozó hatóság tagjaihoz fűződő rokoni viszonyt, vagy az e szervezetekkel fennálló alkalmazotti vagy szolgálati viszonyt sem, vagy a szaktanácsadói (*Sachkundiger*) feladatkör ellátását.

A megkérdozett szakemberek – beleértve a bírakat és független szakértőket is – a gyakorlatukban nem észleltek elfogultságot a rendőrségi szakértők részéről. A bűnügyek bírói tárgyalásakor rendszeresen előfordult, hogy a védő a kedvezőtlen véleményt nyilvánító rendőrségi szakértők elfogulatlanságát konkrét ténybeli érvek nélkül vonta kétségbe. Az Igazságügyi Szakértői Tudományos Intézetek Európai Hálózata (European Network of Forensic Science Institutions; ENFSI) által szervezett nemzetközi minőségbiztosítási rendszer a BSZKI szakvéleményeinek számszázalékos megalapozottságát mutatta ki.

Helyeselhető a szakértőkről szóló 2005. évi XLVII. törvény célkitűzése, amely a szakértők autonómiáját, a nyomozó hatóságoktól való függetlenségét kívánja megteremteni, de kétséges, hogy nem elegendő-e a szakértőnek az ügytől, ügygazdától való függetlensége. Nem mindig célravezető a bűnügyi szakértésnek a rendőri munkától való totális függetlenségének megkövetelése.¹

¹ Turi András belügyi helyettes államtitkár hozzászólása az MRTT 2009. január 26-i műhelyvitáján.

A kriminalisztikai szakértés működőképességének fenntartását mozdítja elő a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 72. számú véleménye², amely a 2005. évi XLVII. törvényben kodifikált szakértői kizárással kapcsolatos rendelkezések reális értelmezésére törekszik.

A szakértő szervezeti függetlensége kevésbé fontos az objektív kritériumokon alapuló szakértői vélemények esetén. Sok helyszínen a büntügyi technikus, szakértő közreműködése teszi lehetővé a tárgyi bizonyítási eszközök eredményes felkutatását. A szaktanácsadó és a helyszíni szemlén részt vevő nyomozók munkájának irányításáért, koordinálásáért a szakképzett, gyakorlott szemlebizottság-vezető felelős.³

Az igazságügyi szakértésre vonatkozó jogszabályok módosításának az alkotmányos jogokat érintő negatív következményei többeket arra indítottak, hogy 2005 őszén beadvánnyal forduljanak az Alkotmánybírósághoz.

A szakértés helye a krimináltechnikai tevékenységek sorában

A tanácskozások egyetlen résztvevője sem vonta kétségbe a szakértés és a bizonyítás többi mozzanata (például a tárgyi bizonyítás eszközeként vizsgált nyomleltékési körülményeinek ismerete stb.) között fennálló kapcsolat jelentőségét.

Bírák tapasztalatai is arra utalnak, hogy a tárgyi bizonyítékok utáni szakszerű kutatás, ami a büntetőeljárás későbbi szakaszaiban, így a bírósági tárgyaláson már nem pótolható, pozitívan befolyásolja később az objektum szakértői vizsgálatát.

Olyan jelenséget, hogy a szakértő az általa végzett szaktanácsadói tevékenység (rendszerint a helyszíni nyomkutatás) végzése miatt elfoglaltá vált volna [lásd Be. 103. § (1) g) pont], a kutatás nem tárt fel.

A kriminalisztikai szakértés funkcionális helyzetével összefügg a nyomozó szervezeten belüli helye. A szervezeti kérdésekkel kapcsolatban hangsúlyozták az *állapotanalízis jelentőségét*⁴, ettől függően dönthető el a jelenlegi konstrukció megtartása vagy új modell kialakítása. Ebben helyet kaphat a büntügyi technikai szolgálat létrehozása, a BSZKI ORFK alá besorolása is. A klasszikus kriminalisztika szakterületén alapos szakudás büntügyi tudományos intézeteken kívül nem szerzhető meg.

javaslat hangzott el rendészeti igazságügyi szakértői testület felállítására.

A minőségbiztosítás fejlesztése, a már elért eredmények alapján a követelményeinek a gyakorlati szakértői tevékenységben történő fokozott érvényesítése a tu-

² BH, 2009/1.

³ Krajnyák Péter, a Nemzeti Nyomozó Iroda igazgatóhelyettesének hozzászólása az MRTT 2009. október 6-i műhelyvitáján.

⁴ Finszter Géza hozzászólása az MRTT 2009. január 26-i műhelyvitáján.

dományos szakértői intézet fontos feladata. A BSZKI-nak nagy veszteséget okoztak az indokolatlan szervezeti intézkedések, a szakértői vizsgálatok költségeinek új elszámolási rendszerének következtében pedig a rendőri szervek képtelenek a számlák kiegyenlítésére, és rendkívül magas hátralékot halmoztak fel.⁵

*Az átszervezések károsan érintették a rendőrorvosi hálózatot, és a rendőrorvosoknak a hatósági boncolásokból történő kizárásához, illetve a halottszemlével kapcsolatban az igazságügyi orvosi szempontok háttérbe szorulásához vezetett.*⁶

A 2005. évi XLVII. tv. rendelkezései folyamatosan, több szakaszban 2007. január 1-jéig léptek hatályba. A tudományos fórumokon jelzett negatív következmény, a jól képzett szakértői állomány csökkenése a prognosztizált mértékben megkezdődött. A szakértők munkaterhelésének mérséklését célzó személyzeti intézkedések (így a szakértők berendelése a BSZKI-ba), sem az érintett szervek, sem a szakértők szempontjából nem bizonyultak tartós és jó megoldásnak.

Az állítólagos szakértői elfoglaltság ügynevezett átszakértéssel történő kiküszöbölését, amikor is a rendőrség állományába tartozó szakértő nem a saját, hanem más rendőri szerv (megyei főkapitányság) által nyomozott ügyben ad szakvéleményt, több hozzászóló javasolta, de ellenérvek is elhangzottak.

A kriminalisztikai szakvélemények értékelése

A tanácskozásokon számos hozzászólás foglalkozott a szakvélemények értékelésével, a szakértői következtetések verbális, vagy matematikai-statisztikai módszerekkel történő kifejezésével, a matematikai valószínűség és a bizonyosságot kifejező bírói meggyőződés közötti kapcsolattal, a nemzetközi szabványok szerepével.

Egyetértve hivatkoztak az értékelés jelentőségét hangsúlyozó büntetőeljárás munkákra⁷. Felhívták a figyelmet a nemzetközi szakirodalomban és az EU tudományos fórumok kiadványaiban részletesen tárgyalt *Bayes-teoréma mint matematikai-statisztikai módszer* alkalmazására. A szakértői következtetések értékelésével a bírának is többet kell foglalkozniuk, a téma felvétele indokolt a Bírói Akadémia tervébe.⁸

Horst Katterwee, a Bundeskriminalamt szakértői osztályvezetője a Bayes-tétel alkalmazásával kapcsolatban az ENFSI keretében végzett tevékenységének ta-

5 Lontainé dr. Santora Zsófia hozzászólása az MRTT 2009. január 26-i műhelyvitáján.

6 Tamás Gábor hozzászólása az MRTT 2009. január 26-i műhelyvitáján.

7 Így az újabb szakirodalomban Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg-Campus, Budapest–Pécs, 2004

8 Czine Ágnes, a Fővárosi Ítéletábla Büntető Kollégiuma vezetőjének hozzászólása az MRTT 2009. október 6-i műhelyvitáján.

pasztalatait 2007 októberében a Magyar Rendészettudományi Társaság és a Rendőrtisztítási Főiskola tudományos szakértői konferenciáján ismertette.

A jogalkalmazói értékkelés kapcsolatban a vitában többen kifogásolták a kategorikus szakértői állásfoglalás indokolatlan előtérbe helyezését, ami a kriminalisztikai szakértői területek nem kellő mélységű ismeretére vezethető vissza.

A vita megerősítette a szakértői véleményekben közölt megállapítások értékelésének jelentőségét, példaként említve az országos feltűnést keltő móri bankrablás ügyét, amelynek felderítését egy ugyancsak lőfegyverrel elkövetett korábbi bűnügyben adott fegyverszakértői vélemény tette lehetővé.

A negatív tendenciák a bizonyítékértékelés korszerű módszereinek alkalmazásával küszöbölhetők ki. Erre kellő tudományos alapot adnak a magyar jogtudósok munkái is, de az uniós jogharmonizációhoz kapcsolódóan a nemzetközi szakirodalom megfelelően foglalkozik a bizonyítékértékelés korszerű módszereivel, amelyek merev jogi előírások helyett a tudományos közvélemény normáival összhangban álló bírói döntésre épülnek.⁹

Szakértő bevonása a büntetőeljárásba

A vizsgáló szakkérdésnek megfelelő szakértő kiválasztásakor a jogalkalmazó (nyomozó, ügyész, bíró) gyakran nehéz feladat előtt áll. Különösen a bűnügyek felderítésekor és bizonyításakor ritkán alkalmazott tudományok esetén fordul elő, hogy a jogalkalmazó nincs tisztában azzal, hogy a különleges szakértelmet igénylő tisztázandó kérdés melyik tudományos szakterülethez tartozik. Különösen nehéz a kompetens szakértő kiválasztása a büntetőeljárás kezdetén, amikor a bűncselekményre vonatkozóan gyakran kevés megbízható adat áll rendelkezésre. A probléma súlyát növeli a szakértő mielőbbi bevonásához fűződő kriminalisztikai igény.

Előfordul, hogy a jogalkalmazó nem ismeri kellő mélységben a ritkán alkalmazott szakértői vizsgálatok határait, és a szakértőnek megválaszolhatatlan kérdéseket tesz fel. Helytelenül jár el az a szakértő, aki ilyen esetben is vállalkozik a kérdés megválaszolására.

A szakértői területek fogalmainak korszerű meghatározása fontos feltétele a szakértő kiválasztásának is. Az egységes szakmai terminológia jelentősége az EU-integráció időszakában jelentősen fokozódott, elmaradása súlyos következményekkel járhat.

A megfelelő szakértő kiválasztását, főbb adatait tekintve, nyilvános szakértői névjegyzék lenne hivatva megkönnyíteni.

⁹ Daubert-ítélet, www.bucklin.org/Resources_Expert_Law.htm

A szakértőképzés helyzete

A szakértőképzés jelentőségét a tárgyban tartott valamennyi tanácskozás érintette. A szakértőképzés a várható létszámgigények ismeretében késedelem nélkül megindult, de helyzetét a szakemberek kritikusán értékelték.

Több szakvonal és intézmény (IRM, BSZKI, RTF, ORFK Oktatási Igazgatóság) közreműködésével folyik levelező oktatás, amely azonban időtartamát (3 x 6 hónap) és struktúráját tekintve (hétvégeken, pénteken és szombaton szervezett oktatás) nem tekinthető végleges megoldásnak.

A képzésben érintett hallgatói létszámot egyrésztől a jogalkalmazás igényei, másrésztől az önkéntesen jelentkezők kívánságai határozzák meg, így a különböző szakterületeken képzésben részesülők létszámában (például kézírás-, nyom-, fegyver-, illetve okmányszakértés) nagyfokú ingadozás mutatkozik.

A képzés eddigi menetében észlelhetők voltak pozitív tapasztalatok, de jelenlegi modelljével nem integrálható az állami felsőoktatási rendszerbe.

A kriminalisztikai szakértés és a tudományos kutatások kapcsolata

A kriminalisztikai szakértés fejlesztéséhez kiterjedt alap- és alkalmazott kutatások végzése szükséges, amelyet a fejlett európai országok szakértői intézetei – függetlenül attól, hogy a jogállam melyik hatalmi ágazatában működnek – hatékonyan el is végeznek. A tudományos élet valamennyi szektorát érintő pályázatok mozdítják elő a technikai vizsgálati módszerek fejlesztését.

Az EU-integrációt mozdítják elő az ENFSI szakértői munkacsoportjai, amelyek közül többnek a munkájában magyar szakértők is részt vesznek. Ezek a munkacsoportok a kriminalisztikai szakértés módszereinek fejlesztésére tanulmányokat és szabványokat dolgoztak ki.

A szakértői költségekre vonatkozó rendelkezések

E rendelkezések módosítása, a nyomozó hatóságoktól történő függetlenedés a szakértői díjak sokszorosára emelkedésével jár, ezáltal a rendőrség költségvetése tervezhetetlenné vált. Eltérő álláspontokat fejtettek ki a tanácskozások résztvevői az adatbázisokba felterjesztett ujjnyomatok, ujjnyomok és DNS-minták osztályozásához szükséges szakértői tevékenység költségkihatásairól. A BSZKI álláspontja szerint ez költségkihatással járó szakértésnek minősül, míg a nyomozó szervek ezt a nyilvántartás működtetéséhez tartozó tevékenységnek tekintik.

A szakértői vizsgálatok magas költségkihatása nem akadályozhatja a szakértő bevonását, a kirendelésekor az anyagi szempont nem lehet meghatározó, de a

szakértők bevonásával kapcsolatos egyes büntetőeljárási szabályok (szakértő bevonására irányuló ügyészi utasítás) pénzügyi vonatkozásai tisztázást igényelnek.

A szakértő bevonásánál nem indokolt a közbeszerzésre vonatkozó előírások alkalmazása vagy a hosszadalmas pénzügyi előkészítés, de ebben a kérdésben sem alakult ki egységes gyakorlat.

Zárógondolatok

Az MRTT által az elmúlt öt évben szervezett kutatás és konferenciák megállapításai abban foglalhatók össze, hogy a vizsgált időszakban a kriminalisztika hazai szakértői jelentős eredményeket értek el, de a nemzetközi színvonalhoz képest növekedett a szakterület lemaradása, ami a nem megfelelő pénzügyi ellátottság mellett jogi, szakmai és tudomány-rendszertani tényezőkre is visszavehető.

A vitákon egyetértés volt abban, hogy

- a kriminalisztikai szakértői vizsgálatok korszerű, nemzetközi szabványoknak megfelelő metodikája tudományos szakintézetekben folyamatosan végzett kutatómunkával és bibliográfiai tevékenységgel biztosítható;
- a kriminalisztikai szakértői területeken naprakész hazai és nemzetközi szintű szakértői gyűjteményeket kell működtetni, korszerű elektronikus hozzáféréssel;
- a szakvélemények értékelését a kritériumrendszer fejlesztésével, a szakértői megállapítások, következtetések verbális kifejezésskálájának hazai és nemzetközi szabványosításával kell előmozdítani;
- nemzetközi tapasztalatokat is figyelembe véve kutatásokat kell folytatni a valószínűségi vélemények matematikai-statisztikai módszerekkel történő kifejezésére, az ehhez nélkülözhetetlen szakértői gyűjtemények létrehozására;
- a kriminalisztikai szakértés fejlődését gátló tényezők megszüntetéséhez nem elég egy vagy néhány széles körben kifogásolt jogszabály módosítása, hanem számba kell venni a jogszabályi környezetet, a vonatkozó jogi szabályozás összhangját. Nemkülönben szükséges a kriminalisztikai szakértést befolyásoló tényezők vizsgálata, ideértve a terület anyagi-pénzügyi helyzetét is, és meg kell vizsgálni a negatív jelenségek kiküszöbölésének lehetőségét.

Java-latok további vizsgálódások tárgyaira

A tanulmányban ismertetett tudományos kutatások a kriminalisztikai szakértés fontos elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkoztak. Úgy tűnik azonban, hogy számos további téma vár még feldolgozásra:

A kriminalisztikai szakértés helyzetét meghatározó jogi normák területén – a kriminalisztikai szakértés helyzetére vonatkozó jogi szabályozás megfelel-e a büntetőeljárás-jog alapelveinek, elvi követelményeinek? A kriminalisztikai szakértés eljárásjogi szabályozása előmozdítja-e a szakvélemények mint bizonyítási eszközök kölcsönös elfogadását az EU tagországaiban? A bizonyítás és bizonyítékértékelés szabadsága érvényesül-e a szakértés törvényi szabályozásában? A kriminalisztikai szakértői bizonyítás és a tárgyi bizonyítás viszonya. Az előbbi tevékenység körébe beletartozik-e a közreműködés a tárgyi bizonyítási eszköz felkutatásában? A szakértő és szaktanácsadó tevékenysége és szakmai állásfoglalásai a nyomozáskor hogyan kapcsolhatók be az okirati vagy a tanúbizonyítás folyamatába?

A szakértői kompetencia érvényesítése a szakértő kiválasztása során – összhangban áll-e a szakértői szakterületek meghatározása a tudományrendszer elméleti és gyakorlati követelményeivel? Tudományágak megnevezésének egységesítése, figyelembe véve a külföldi, nemzetközi tudományos terminológiát.

A kriminalisztikai szakértés szakmai normáinak érvényesülésével kapcsolatban – a tudományfejlődés eredményeit alkalmazzák-e a kriminalisztikai szakértők? Uniós szakértői intézmények, szabványok hatása a hazai szakértői módszertanra. A kriminalisztikai szakértői vizsgálatokban érvényesül-e az azonosításelmélet? Folynak-e kutatások a szakértés eszköztárának bővítésére? A kriminalisztikai szakértést előmozdítják-e megfelelő szakértői gyűjtemények? Van-e hazai és nemzetközi szinten hozzáférés a szakértői gyűjteményekhez? Hazai és külföldi tudományos intézetek (OKRI, Bundeskriminalamt) pozitív példái nyomán indokolt-e kutatások kezdeményezése a kriminalisztikai szakértői metodika magyarországi történeti fejlődésének feltárására?

A szakvélemény és a szakértői következtetések jogalkalmazói értékelésével kapcsolatban – a szakértői következtetések határozottsági fokának egységes verbális kifejezésére és értékelésére tervezhető-e az ügyészséggel és bíróságokkal egyeztetett kutatások? A szakértői tevékenység módszertani szabályozása összhangban áll-e a szabad bizonyítás és bizonyítékértékelés elvével?

A szakértőképzés elvi és gyakorlati követelményei érvényesülnek-e? Biztosítottak-e a szakértőképzés és -utánpótlás személyi feltételei valamennyi szakértői területen? A szakértők bevonásakor egységes pénzügyi elvek és szabályok érvényesülnek-e?

*

Az MRTT által szervezett vizsgálat, az e tárgyban tartott tudományos tanácskozással azt bizonyították, hogy a kriminalisztikai szakértés jelen színvonalának eléréséhez a magyar szakemberek évtizedeken át kifejtett erőfeszítései voltak szükségesek.

Nem kisebb munka, szellemi és anyagi ráfordítás szükséges e terület további fejlesztéséhez, az európai színvonalhoz történő felzárkóztatásához.

A kriminalisztikai szakértés fejlesztése a tudományfejlődés és hatékony bűnüldözés és a rendészet közötti híd erősítését jelenti, nem lehet tehát takarékoskodni az erőfeszítésekkel.